

JUBILEUMBOEK

door Jan van Arkel

Dit boek is het jubileumboek bij het 35-jarig bestaan van mijn uitgeverij. Daarbij hoort enige uitleg. *Ten onder te boven* is min of meer het boek dat ik op een onzalig moment van plan was zelf te schrijven. Mijn boek zou uit drie delen bestaan: Wat moeten we weten? Wat moeten we doen? Wat mogen we hopen?

In het eerste deel zou het vooral gaan om de samenhang tussen de verschillende crisissen waarvoor we staan. Thomas Homer-Dixon doet precies dat met zijn beschrijving van vijf tektonische spanningen: die in de energievoorziening, de bevolkingsopbouw, het milieu, het klimaat en de economie. Het zou in mijn fantasieboek gaan over de wisselwerking tussen die onderling zo heel verschillende dreigingen, met de waarschuwing dat een onsamenhangende aanpak van deelproblemen ons geen stap verder zal helpen. Homer-Dixon doet ook dat en wel veel beter dan ik het ooit zou kunnen. En met zijn verhaal over de energiesituatie van het Romeinse Rijk scheidt hij juist die rode draad die het geheel zo leesbaar maakt.

Homer-Dixon verbindt zijn vijf tektonische spanningen met tal van andere zaken. In de eerste plaats is er de thermodynamica van de samenleving. Net als bij het Romeinse Rijk hebben ook wij steeds meer energie nodig en vergt het bovendien steeds meer energie om energie te winnen. Dit is de theorie van Joseph Tainter die Homer-Dixon behandelt: de investering van een samenleving in haar probleemoplossende complexiteit levert uiteindelijk een 'afnemende meeropbrengst' op. Zo liepen de Romeinen langzaam maar zeker vast, net als wij dat nu doen. Of gebeurt het straks misschien met een schok als piekolie toeslaat? De wereld heeft hier geen backupplan.

Er is in *Ten onder te boven* ook aandacht voor een aanverwante theorie over de ontwikkeling en aanpassing van ecosystemen, de panarchie-theorie van Buzz Holling. Holling meent dat wat in de natuur geldt, ook opgaat voor andere complexe systemen, bijvoorbeeld onze samenleving. Net als Tainter gelooft hij dat de wereld afstevent op een systeemcrisis.

Verder gaat het in dit boek nog over de vooruitziende blik, negatieve synergie, connectiviteit en de kwetsbaarheid van netwerken, de ontkenningmachine en het begrip 'catagenese' dat Homer-Dixon introduceert.

De catastrofe komt wanneer een kritieke drempel wordt overschreden. De weg die we nu kiezen zal uitmaken hoe diep de catastrofe zal toeslaan. Hoe langer we de zaak op zijn beloop laten, hoe dieper de val zal zijn. De oplossing ligt erin systemen veerkrachtiger te maken: zowel ecologische, technologische, economische als sociale systemen. Wij doen in de praktijk nu precies het tegenovergestelde; we breken veerkracht af. Alleen door zaken in samenhang te bekijken, kan de stap gezet worden van catastrofe naar creativiteit.

Homer-Dixon legt ingewikkelde zaken zo helder uit, dat het maar goed is dat hij de schrijver is en ik de uitgever. Want het is om jaloers op te worden. Dit is dan wel een dik boek, maar het is zo rijk en het geeft zoveel inzicht, dat het lezen een feest is; het boek is het ten volle waard een jubileumboek te zijn.

Het manuscript werd afgesloten voordat de financiële crisis losbarstte. Het zal u bij het lezen opvallen hoe weinig gedateerd het boek desondanks is. Homer-Dixon legt de essentie van de bovengenoemde tektonische spanningen zo goed bloot, dat dit boek nog vele jaren meekan. Het enige bezwaar is eigenlijk dat hij nu een paar interessante nieuwe boeken niet noemt. Maar dat is eenvoudig opgelost: raadpleeg de bronnen van *Het Transitiehandboek* op www.hitte.nu en u bent meteen aardig bij, zelfs op filmgebied. Enkele specifieke boeken noem ik hier nog graag. *De laatste generatie – hoe de natuur wraak neemt voor het broeikaseffect* van Fred Pearce (editie najaar 2009 met een nieuw voorwoord) is de beste uitleg van het hoe en waarom van de klimaatverandering. Fred Pearce heeft nu ook een fantastisch goed boek over het 'bevolkingsvraagstuk' geschreven, dat begin 2010 bij mij zal verschijnen onder de titel *Volksbeving – van babyboom tot bevolkingscrash*. Van Mark Lynas verwacht ik op termijn een boek uit te geven dat voor negen milieufactoren de grenzen benoemt in cijfers, zoals dat nu bij het klimaat het geval is in de vorm van 350 of 400 ppm CO₂-gehalte.

Is er dan niets mis met *Ten onder te boven*? Tja, wat betreft mijn genoemde drieluik gaat het hier vooral over Wat moeten we weten? en de basisprincipes voor Wat moeten we doen? en helaas niet over Wat mogen we hopen? Homer-Dixon wordt niet echt concreet over hoe exact je de veerkracht terugbrengt en buigt zich niet over wat nu misschien nog

utopische oplossingen lijken, maar waarzonder we straks toch niet zullen kunnen.

Gelukkig is Rob Hopkins gekomen met een doordacht plan van aanpak van onderop: de Transitie-beweging. *Het Transitiehandboek* legt precies uit wat u zelf in uw wijk, dorp of stad kunt doen om de veerkracht te verhogen. Even onontbeerlijk, maar meer als politiek en beleid 'van bovenaf', is het plan *Terra Reversa*. Peter Tom Jones en Vicky De Meyere beschrijven in dit origineel Nederlands-Vlaamse boek de weg naar duurzame mobiliteit, voeding, woningbouw en toerisme in een rechtvaardige maatschappij.

Onder de wat utopische categorie 'Wat mogen we hopen?' rangschik ik het plan *Carfree Design Manual* van J.H. Crawford over de onweersaanbaarheid die een werkelijk autovrije stad kan hebben. In zo'n stad zou je zeker veel liever wonen dan in een huidige stad. Het ontwerpen ervan blijkt in elk geval op papier eigenlijk heel eenvoudig. Ook in de categorie 'Wat mogen we hopen?' is er op termijn een revolutionair boek over geld en economie van STRO te verwachten, dat misschien niet eens zo utopisch is omdat het is gebaseerd op Latijns-Amerikaanse praktijkervaring.

Al deze plannen brengen de veerkracht duidelijk terug. Wie klaagde er over dat uit de hoek van de milieubeweging alleen kritiek komt en nooit een oplossing?

Zo mondde mijn plan om zelf een boek te schrijven uit in een fonds dat in zijn totaliteit de thematiek beslaat waarmee ik mij bezig wilde houden. Verwacht van mij dus nog vele goede boeken van anderen, die samen de puzzelstukjes vormen van onze noodzakelijke overgang naar een andere samenleving.